

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΑΙ ΕΠΙΚΑΙΡΟ

ΤΡΑΜΜΑ

ΤΕΥΧΟΣ 6
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1993
DM 5,-

Η Ελλάδα
βιάζεται
Η πούκλη σηρδεύει πεσούένει
Το φαινόμενο της "Πολιτικής Ανοίξης" του Αντώνη Σαμαρά

Ο νεορατσισμός είναι πολιτιστικός ρατσισμός

Ολόρθοι οι Μακεδόνες στο Παγκόσμιο Συνέδριο στη Θεσσαλονίκη και στην Καστοριά
Τα Γραμμοχώρια Καστοριάς, μια ραχοκοκαλιά της αιώνιας ανανέωσης του Ελληνισμού

Ελληνοβουδιστική τέχνη

της Ειρήνης Καμπερίδου

Η ινδική τέχνη αρχίζει με την αρχαία ελληνική τέχνη. Η τέχνη στην Ινδία ξεκινάει από την τέχνη της Ελλάδας. Αυτό είναι ένα, για μας του Έλληνες συγχλονιστικό, γενικά αναγνωρισμένο πόρισμα της σημερινής επιστήμης. Μία από τις μεγαλύτερες καλλιτεχνικές παραδόσεις και μιορές της Ασίας αρχίζει με την τέχνη της αρχαίας Ελλάδας. Οι πρώτοι Ειρωπαίοι που θεμελίωσαν τη μεγάλη ινδική τέχνη και την γνώρισαν από κοντά είναι οι Έλληνες. Η Ινδική όμως τέχνη είναι η τελευταία από τις ασιατικές τέχνες που έγινε γνωστή στην Ευρώπη των νέων χρόνων.

Τι σημαίνει «η ινδική τέχνη αρχίζει με την ελληνική;» Η ελληνική τέχνη ακτινοβολούσε στις περιοχές πολύ πέρα από τον Ευφράτη και το μέσο Ιράν, πολύ πιο πριν απ' την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξανδρου. Ενδιαφέρον δε είναι να τονιστεί ότι η πηγή αυτής της ακτινοβολίας δεν ήταν μόνο η ελληνική δυτική Μικρά Ασία, αλλά και η ίδια η κεντρική Ελλάδα. Η εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξανδρου και ο εξελληνισμός της Ανατολής που επακολούθησε έδωσε σ' αυτή την επιρροή νέα ένταση και βάθος. Ο Μέγας Αλέξανδρος δεν έφερνε μαζί του μόνο έργα τέχνης αλλά και Έλληνες τεχνίτες, τεχνικούς, επιστήμονες και καλλιτέχνες. Αυτοί με την ίδρυση νέων ελληνικών πόλεων έδωσαν μεγάλη ώθηση στην ακμή και επιρροή της ελληνικής τέχνης στην Ανατολή.

Το 324 π. Χ. πέθανε στη Βαρβύλωνα ο αγαπητός φίλος του Μεγάλου Αλεξανδρου, Ηφαιστίων. Ο Αλέξανδρος έδωσε εντολή στον καλλιτέχνη Δεινοκράτη το Ρόδιο, να κατασκευάσει έναν Τύμβο προς τιμή του Ηφαιστίωνα. Ο μεγαλοπρεπής αυτός Τύμβος κατασκευάστηκε από κοσμήματα και άλλα έργα ελληνικής τέχνης. Οι περιγραφές που υπάρχουν είναι εντυπωσιακές. Ο τύμβος αυτός δείχνει τι καλλιτεχνικούς θησαυρούς είχαν μαζί τους οι Έλληνες που έπαιρναν μέρος σ' αυτή την κοσμοϊστο-

ρική εκστρατεία. Τέτοιοι θυσαυροί και καλλιτέχνες αποτέλεσαν την απαρχή όχι μόνο της ελληνοϊδανικής, ελληνοπαρθικής και ελληνοβουδιστικής αλλά και, όσον αφορά την τελευταία, της ινδικής τέχνης γενικά.

Ο Ασόκα γράφει ελληνικά

Η τέχνη της Ινδίας πριν τον Ασόκα κατατάσσεται στην προϊστορική τέχνη, η οποία πριν απ' την κάθισμα στις Ινδίες φύλων της Άρειας φυλής είναι δημιούργημα πληθυσμών νεγροειδούς καταγωγής. Παράλληλα, και λίγο αργότερα απ' την 3η-2η χιλιετία, εμφανίζεται στις Ινδίες μια σουμεριακή τέχνη. Η ινδοσουμεριακή τέχνη λήγει και παρουσιάζεται στις Ινδίες ένα κενό γιά την τέχνη το οποίο διαρκεί πάνω από μία χιλιετία. Εκείνη την εποχή στις Ινδίες φθάνουν σε μεγάλη ακμή η θρησκεία, η φιλοσοφία και η φιλολογία, όχι όμως η τέχνη.

Η θεμελιώση της μεγάλης ινδικής τέχνης αρχίζει τον 3ο αιώνα π. Χ. σαν έργο του Βουδισμού, όταν εμφανίστηκε ο περίφημος βασιλιάς Ασόκα και ίδρυσε την μεγάλη αυτοκρατορία. Ο Ασόκα θεωρείται ο Μ. Κωνσταντίνος των Ινδιών. Δέχτηκε το Βουδισμό και έγινε ο θεμελιώτης τους βουδιστικής και ινδικής γενικά τέχνης η οποία αρχίζει με την ελληνική. Ο Ασόκα, ο οποίος θεωρείται και από τους μεγαλύτερους νομοθέτες της ιστορίας, σύνταξε ένα μεγάλο corpus νόμων, το οποίο θεώρησε αναγκαίο να γράψει και στα ελληνικά. Και μόνο αυτό είναι αρκετό για να γίνει κατανοητός ο εξελληνισμός της Ανατολής, τον 3ο αιώνα π. Χ. και η ακτινοβολία της ελληνικής τέχνης.

Έλληνες και «Φιλέλληνες»

Οφείλεται η ελληνοβουδιστική τέχνη στις επιρροές τους ή στον εξελληνισμό;

Η ελληνοβουδιστική τέχνη οφείλεται σε πολλά πράγματα. Πρώτον, στη δύναμη και ακτινοβολία όχι μόνο της τέχνης, αλλά του ελληνικού πολιτισμού γενικά. Δεύτερον, στην παρουσία ελληνικών πόλεων στην Ανατολή και Ελλήνων τεχνι-

τών και καλλιτεχνών. Τοίτον, στην κοινή εργασία των «φιλελλήνων» Περσών και Πάρθων οι οποίοι είχαν εξελληνιστεί και είχαν κάνει υπόθεση δική τους την ελληνική τέχνη. Τέταρτον, στη δεκτικότητα των λαών της Ανατολής, οι οποίοι, γνωρίζοντας έναν ανώτερο, ανοιχτό, ελεύθερο, δημοκρατικό και ανθρωπιστικό πολιτισμό, δεν είχαν πρόβλημα να δεχτούν αβίαστα και να ενσωματώσουν στοιχεία αυτού του πολιτισμού στην ιστορία τους. Πέμπτον, ο ελληνικός πολιτισμός δεν υπήρξε ποτέ «ιεραποστολικός» και «αποικιοκρατικός». Ήταν φορέας διαλόγου, δημοκρατίας, παιδείας και ελευθερίας και έτσι έγινε δεκτός και θεμελιώσε νέες φάσεις στην ιστορία των λαών της Ανατολής. Οι «φιλέλληνες» της Ανατολής έδειξαν ότι ο τρόπος διάδοσης του ελληνικού πολιτι-

σμού ήταν η φιλία και η ελεύθερη εκλογή και αποδοχή των ίδιων των λαών. Αυτό φυσικά ίσχυσε για πάντα σε κάθε περίπτωση «Αναγέννησης».

Οι «κίονες του Ασόκα»

Οι «κίονες του Ασόκα» είναι τα πρώτα δείγματα ελληνοβουδιστικής τέχνης. Οι κίονες αυτοί είναι πανύψηλες κολώνες στην κορυφή των οποίων επικαθόνται διάφορα ιερά ζώα, σύμβολα της βουδιστικής θρησκείας. Στην Ανατολή δεν υπάρχει γενικά παράδοση τέτοιων κιόνων πριν τον Ασόκα. Στην Ελλάδα εμφανίζονται παρόμοιοι κίονες ήδη τον 6ο αιώνα π.Χ. Ας θυμηθούμε για παράδειγμα τους κίονες με μια σφίγγα επάνω που υπάρχουν στην Αίγινα και στους Δελφούς.

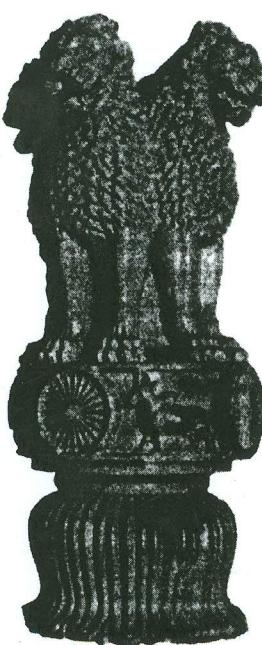
Οι μορφές των ζώων στους κίονες του Ασόκα θυμίζουν ζώα απ' την τέχνη των Αχαμενιδών του Ιράν, όμως τα γλυπτά αυτά δεν ήταν ολόκληρα, ήταν ανάγλυφα. Απ' τον 6ο αιώνα όμως υπήρχαν στην Ελλάδα γλυπτά ζώων όπως οι Λέοντες της Δήλου και οι καθιστοί Λέοντες στην Αμφίπολη και την Χαιρώνεια (τον 4ο π.Χ. αιώνα) που είναι και ταφικά γλυπτά.

Οι κίονες του Ασόκα και οι μορφές ζώων που φέρουν όπως και τα γλυπτά κοσμήματά τους είναι ελληνικά, ο θρησκευτικός τους συμβολισμός είναι βουδιστικός. Το ίδιο ισχύει και για τα ανάκτορα της Pataliputra (σήμερα Patna). Η πηγή της ινδικής τέχνης της εποχής του Ασόκα είναι το βασίλειο των Σελευκιδών, το οποίο περιελάμβανε και το Ιράν. Αυτή η διαπίστωση λύνει το πρόβλημα της τόσης αμεσότητας στις καλλιτεχνικές σχέσεις Ελλάδας και Ινδίων, δύο χωρών που απέχουν γεωγραφικά 7-8 χιλιάδες χιλιόμετρα. Η απόσταση αυτή δείνει τη δύναμη και το βάθος αυτών των σχέσεων.

Η περιοχή Gandhara

Το πόσο ισχυρά είναι τα ελληνικά στοιχεία στην ελληνοβουδιστική τέχνη γίνεται φανερό στην τέχνη της Gandhara. Εδώ εμφανίζονται για πρώτη φορά στην ιστορία της ινδικής τέχνης ελληνοβουδιστικά πορτραίτα και γλυπτά Θεών, όπως π.χ. κεφαλή Βραχμάνα του 3ου αιώνα μ.Χ., της εποχής Kushana (Μουσείο Ινδικής Τέχνης, Βερολίνο), κεφαλή μοναχού του 2ου αιώνα μ.Χ. (Βερολίνο), θαλάσσιες θεότητες του 1ου αιώνα μ.Χ. (Μητροπολιτικό Μουσείο, Νέα Υόρκη), Βούδας εμφανίζεται στον Sumagadha τον 2ο αιώνα μ.Χ. (Κεντρικό Μουσείο, Lahore). Αρχαίοι ελληνικοί Θεοί εμφανίζονται στη βουδιστική τέχνη. Το ύφος, η εικονογραφία και οι μορφές κατάγονται όλα απ' την ελληνιστική τέχνη. Το ίδιο ισχύει για τη σάση των μορφών, το χειρισμό του σώματος και τη διακοσμητική. Τα περισσότερα γλυπτά της Gandhara αναφέρονται σε βουδιστικά θέματα. Τα περιεχόμενα είναι βουδιστικά, οι μορφές όμως είναι ελληνιστικές. Το ίδιο ισχύει και για τις νέες μορφές ζώων, λεόντων κυρίως, του βασιλικού συμβόλου και του γένους των Shakya απ' το οποίο καταγόταν ο Βούδας.

Αφγανιστάν-Κεντρική Ασία
Οι επιδράσεις της ελληνοβουδιστικής τέχνης έφθασαν μέχρι την κεντρική Ασία ακόμα και στην Κίνα και στην Ιαπω-

νία. Οι επιδράσεις αυτές φαίνονται ιδιαίτερα καθαρά στην τέχνη του Αφγανιστάν, την αρχαία βαστριανή, όπου ο τοπικός ελληνικός πολιτισμός εξασκούσε μια άλλη δική του επιρροή. Οι δύο χαρακτηριστικοί τόποι για την ελληνοβουδιστική τέχνη του Αφγανιστάν είναι η Bamian, όπου τα κολοσσιαία ελληνοβουδιστικά γλυπτά του Βούδα και οι πολυάριθμες τοιχογραφίες και η Hadda, κοντά στο σημερινό Jalalabad, όπου βρέθηκε πλήθος γλυπτών της ελληνοβουδιστικής τέχνης, τα περισσότερα του 4ου-5ου αιώνα μ.Χ. Σε αντίθεση με τα γλυπτά της Gandhara που είναι λίθινα, υπάρχουν στην Hadda αγαλματίδια από γύψο ελληνοβουδιστικής τέχνης, π.χ.:

1. Αγαλματίδιο γυναίκας απ' το Kurni (Κινέζικο Τουρκεστάν) του 4ου αιώνα π.Χ. (Wellesley College, Mass.), όπου έχει κανείς την εντύπωση ότι βλέπει μια άριστη Ταναγραία.
2. Αγαλματίδιο γυναίκας απ' το Soruk (Κινέζικο Τουρκεστάν), ζωγραφισμένος πυλός του 7ου-8ου αιώνα μ.Χ. (μουσείο Ινδικής Τέχνης, Βερολίνο).
3. Κεφάλι Δαίμονα, απ' το Koco (Κινέζικο Τουρκεστάν), ζωγραφισμένος πηλός τον 7ο-10ο αιώνα μ.Χ. (Βερολίνο).

Απ' το Αφγανιστάν η ελληνοβουδιστική τέχνη πέρασε στην κεντρική Ασία και έφθασε μέχρι την Ιαπωνία. Έτσι έχουμε μία τέχνη, την ελληνική, η οποία ξεκινάει απ' τον Ατλαντικό και φτάνει μέχρι τους Ινδικό και Ειρηνικό Ωκεανό, αφού μέσα σ' αυτό τον απέραντο χώρο συνενωθεί με τις τέχνες διαφόρων λαών και θεμελιώσει νέες εποχές στην ιστορία της τέχνης και του πολιτισμού. Η ελληνοβουδιστική τέχνη δείχνει τη δύναμη και την ελευθερία, το διαλογικό χαρακτήρα και το ανθρωπιστικό πνεύμα της οικουμενικής ελληνικής τέχνης, η οποία δεν γνωρίζει σύνορα.